

EEN SCHITTERENDE SLANGENKUIL

Ton Verlind

50 jaar journalistiek

Deze uitgave is mede mogelijk
gemaakt door:

© Ton Verlind/Tens Media

Eerste druk: juni 2021

Uitgever: Tens Media

Omslagontwerp: Tobias Krasenberg

Foto achterkant: Bram Delmee

Vormgeving: Tobias Krasenberg

Zetwerk: Krijnie Gerritsen, *bijzee*

ISBN: 9789082873894

NUR: 133, 402, 810, 813, 815

Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd of openbaar gemaakt worden
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

**Elk verhaal is de moeite
van het
vertellen waard**

**Elk verhaal verdient
het om
gehoord te worden**

INHOUD

Vooraf	9
Het ongeluk	17
Verhalen die je niet vergeet (1)	53
De radio (1974)	69
Dit was <i>Brandpunt</i> , goedenavond...	103
De verzwegen feiten	139
Journalisten zijn meer dan waarnemers	151
Het moet niet om de kijkcijfers gaan maar om de impact	179
Hoofden verdwenen	195
Verhalen die je niet vergeet (2)	219
Hoe de televisie veranderde	229
De prijs van onderzoeksjournalistiek	263
Omroepbestel in ontbinding	293
KRO opnieuw op de kaart	301
Bijval en kritiek	347
Omroepfusies: historische vergissing	363
Met dank aan	381

VOORAF

Hoewel ik in mijn vak – de journalistiek – heb geleerd te beschrijven wat iets wél is, in plaats van niet, begin ik met een ontkenning. Dit boek is géén lofzang, noch een loftuiting op een geslaagd persoonlijk leven, hoewel ik daar in dankbaarheid wel als zodanig op terugkijk. Ik vermijd de term ‘memoires’. Want die aanduiding is in mijn ogen voorbehouden aan de beschrijving van betekenisvolle daden door betekenisvolle mensen. Of er reden is voor voldoende waardering voor wat je deed in je leven is niet ter beoordeling aan jezelf. Daarover gaan anderen.

Dit boek bestaat uit een samenvatting van herinneringen aan een journalistieke loopbaan, niet meer en niet minder: een droom die waarheid werd. Verwachtingsvol stapte ik aan het begin van de jaren zestig op vijftienjarige leeftijd als correspondent van de regionale krant het volwassen leven in. Het was een tijd van verandering, in 1964 treffend bezongen door Bob Dylan in *The Times They Are A Changin'*:

*Come gather 'round people, wherever you roam
And admit that the waters around you have grown
And accept it that soon you'll be drenched to the bone
If your time to you is worth saving
Then you better start swimmin' or you'll sink like a stone
For the times they are a-changin'*

Ik geloofde in die verandering. Ik was ervan overtuigd dat de regenten onder de toenemende invloed van de nieuwe generatie een stapje zouden terugzetten en we het lot in eigen hand konden nemen. Eerlijker, oprechter, liever, relevanter, onbevanger. We zouden de geneugten van de bloeiende samenleving evenwichtig verdelen over allen die bijdroegen aan het succes. En we hadden compassie met wie buiten zijn schuld de snelheid van het nieuwe leven niet kon bijbenen. We kozen voor duidelijke rollen. Zij die het beleid bepaalden, zij die de uitvoering controleerden en journalisten als een onafhankelijke kritische macht boven de partijen. Een samenleving waar de mening van gewone mensen ertoe deed en intellectuelen en welgestelden niet het eigen gewin nastreefden maar zich in dienst stelden van de gemeenschap. En het leek te lukken; de samenleving werd meer egalitair en bood daarmee gelijke kansen aan ieder. We konden vrijuit onze mening geven. Zelfs rondlopen in onze blote kont, zonder dat iemand er aanstoot aan nam.

Dat mijn generatie in die opdracht kennelijk toch niet is geslaagd realiseerde ik me toen ik als genodigde aanwezig was bij de presentatie van een boek over het vermeende egoïsme van de naoorlogse generatie. Ik werd door de auteur op het podium uitgenodigd om het eerste exemplaar in ontvangst te nemen. Het was 2010, ruim vijfenveertig jaar na mijn start in de journalistiek. Ongewild en onverwacht werd ik daar, op die bijeenkomst in de chique Amsterdamse Schouwburg, het symbool voor een generatie profiteurs. De auteur was een bekend journalist en radiopresentator, met wie ik op voet van vriendschap stond. Ik schrok van het beeld dat hij van mijn generatiegenoten schetste. Wat hij zei kwam hierop neer: hier staat het prototype van een babyboomer, de mensen die goed voor zichzelf hebben gezorgd, het aardgas hebben opgemaakt, de pensioenkas leegvreten en de problemen aan de toekomst laten. Ik vroeg me na deze ervaring af, hoe het kon gebeuren

dat we in de ogen van sommigen zover waren losgeraakt van onze idealen.

En klopte het wel?

Het is inmiddels 2021. In een aantal opzichten zijn we terug bij af en is de huidige bestuurlijke elite, op een enkele uitzondering na, weer verworden tot de representant van de machtigen. De vrijheid van meningsuiting staat onder sterke druk. Op YouTube en Facebook worden niet alleen de bijdragen van losgeslagen complotdenkers verwijderd, maar ook ordentelijke visies die afwijken van wat autoriteiten als waarheid verkondigen. Is hun waarheid wel dé waarheid, en waarom leveren de Haagse bestuurders aan journalisten dan documenten met zoveel zwart gemaakte delen? Hij of zij die zich boven het maaiveld verheft met een onderbouwde mening, wordt door het riool van Twitter gespoeld.

De politieke correctheid is terug, nu gedoopt in een saus van vitriool. Dat is zwavelzuur. Het lost alles op.

Golfbeweging

Wie zich verdiept in de geschiedenis ziet een golfbeweging. In de historie zijn er altijd bevoorrechten. Maar bedenk dat ook de adel ooit zijn privileges heeft gekregen met de bedoeling verantwoordelijkheid te nemen voor de mensen die aan hun zorgen waren toevertrouwd. Zelfs bij wolven wordt de alfa omgeven met macht, niet voor zichzelf, maar om de roedel te laten excelleren. Privileges zijn geen persoonlijk voorrecht, ze zijn een instrument om een hoger doel te realiseren. Steeds opnieuw zie je in de geschiedenis dat op een bepaald punt in die golfbeweging de macht doel op zich wordt. De rijken worden rijker, de armen worden armer.

Altijd ook volgt daarop een correctie, pakt het getergde volk

opnieuw het initiatief. De bestorming van het Capitool in Washington aan het eind van het Trump-tijdperk lijkt daarvan het meest actuele bewijs. Bij ons waren het de rellen bij het instellen van de avondklok om het coronavirus te bedwingen. We denken dat het ons in Nederland niet zal overkomen, maar het is goed mogelijk dat we ons daarin vergissen.

Via mijn journalistieke werk zag ik de afgelopen jaren de omslag: de wederopstanding van de nieuwe machthebbers in de jaren zeventig en tachtig. Ze vermorzelden het opkomende zelfbewustzijn en ontnamen veel burgers de illusie van een beter leven met een grotere mate van zelfbeschikking. Het werd business as usual: de voordelen voor weinigen, de nadelen voor velen. De alfa's raakten los van de roedel, ze begonnen voor zichzelf.

Het eerste protest daartegen werd zichtbaar in de opkomst van Boer Koekoek. In 1963 kwam hij in de Tweede Kamer als leider van de Boerenopstand, gericht tegen een te grote overheidsbemoeienis met het landbouwbeleid. In de ogen van de gevestigde orde was hij de charlatan wiens aanwezigheid in het parlement gemakkelijk genegeerd kon worden vanwege zijn clowneske karakter. Daarna was er de opkomst van rechts, dat onbeholpen betekenis probeerde te geven aan het sluimerende ongenoegen over niet ingeloste verwachtingen. Niet omdat de verwachtingen niet waargemaakt konden worden, maar omdat de bestuurlijke bevoorrechten andere prioriteiten stelden waarvan de gevolgen hún persoonlijke leven nauwelijks raken.

Het ongenoegen begon klein en onbeduidend. Het kon bij de opkomst van de Centruumpartij van Janmaat nog worden doodgezwegen met een cordon sanitaire rond de ontevreden, de ontheemden, waarmee journalisten zichzelf het argument verschafte om geen aandacht te hoeven besteden aan dat wat begon te etteren. Wat je niet zag, was er niet, zo werd gedacht. Maar het bleek een vergissing. De onvrede groeide en groeide, inmiddels tot aanzienlijke proporties.

Land zonder verhaal

Bij het beschrijven van mijn herinneringen valt het me op hoe we in Nederland leven in een permanente staat van ontkenning. Veel wordt niet benoemd, onder het tapijt geveegd. We lijken transparant, maar zijn in werkelijkheid wegekijkers. Het idealisme dat in de jaren zeventig de politiek nog kleurde met vergezichten, verdronk in de loop van de tijd in pragmatisme. We schudden onze ideologische veren af, principes werden gezien als hindernis en de neoliberale samenleving werd geboren. Het ging niet meer zozeer om mensen. Efficiency werd de maat der dingen. Cijfers werden dominant, burgers nummers. De overheid zag in haar bevolking vooral onderhorigen, lui die eropuit zijn de kluit te belazeren. Ze werden potentiële verdachten.

Die ontwikkeling bereikte een dieptepunt in de toeslagenaffaire, de nietsontziende bestrijding van fraude die in werkelijkheid niet bleek te bestaan. Kafka in z'n zuiverste vorm! Vanaf dat moment weten we dat het anders moet, maar we weten nog niet hoe het anders kan. We zitten vol goede bedoelingen maar zijn onze idealen kwijtgeraakt. We zijn een land zonder verhaal.

Het is de vraag op welk punt van de golfbeweging de huidige samenleving zich bevindt.

Dit boek is daarop een gedeeltelijk antwoord, beschreven aan de hand van persoonlijke ervaringen. Het begint bij het collectieve ontwaken in de jaren vijftig en zestig, de sociale emancipatie, het ontstaan van een groter zelfbewustzijn. De vitaliteit van de sixties: de tijd van de ongekende mogelijkheden, de kansen om carrière te maken zonder te hoeven voldoen aan de overdreven hoge verwachtingen van prestatiefetisjisten. Het leven is dan nog een uitdaging, een experiment.

Maar het avontuur verdween. De levenslijn van de generaties na ons raakte verstrikt in protocollen. Statistieken gingen het succes bepalen, of het nu het gewenste gemiddelde geboortegewicht

was of de Cito-score. Zelfs onze mening wordt nu gemanipuleerd via algoritmes. Google bepaalt wat voor ons persoonlijke leven relevant is en selecteert daarop de informatie die ons wel of niet bereikt. Zo ontstaat er een middelpuntvliedende kracht die ons tot eenheidsproducten maakt: we zijn terug in de gevangenis, maar nu zonder zichtbare tralies. Zijn het de babyboomers die hebben verzaakt? Nee. Zij die na ons kwamen kunnen het niemand verwijten. Ze lieten het zelf gebeuren.

Zelf heb ik mijn vertrouwen in de mensheid behouden. Er zit een ongelooflijke creatieve kracht in de samenleving. Maar die wordt onttrokken aan het zicht. De werkelijkheid van alledag, zoals ik haar ken uit mijn eigen omgeving, is heel anders dan de politieke werkelijkheid en het beeld dat de televisie en de media schetsen. Die realiteiten zijn in de loop van de tijd steeds verder uit elkaar gaan lopen. Dat brengt de samenleving in verwarring, en zij heeft het nieuwe houvast nog niet gevonden.

Dat mag mijn vak, de journalistiek, zich aanrekenen: te veel gericht op de problemen en het spektakel, te weinig op de oplossingen. Werd aanvankelijk pluriformiteit nog gezien als een ideaal en voelde vrijwel iedereen zich gehoord, deze diversiteit zijn we in de loop van de jaren steeds meer gaan zien als een last. Het maakt bestuurlijke processen ingewikkeld en het realiseren van winst moeilijk. Voor succes hebben we grote aantallen nodig en uniformiteit. Daarom zijn ook kranten, radio en televisie zich steeds meer gaan richten op massa: veel lezers, meer kijkers, veel luisteraars.

In dat geweld is de aandacht voor het kleine, afwijkende, verdwenen. Een groeiende groep voelt zich niet meer gehoord en vlucht in complottheorieën. We lachen erom. Het zijn wappies. Zo ontstond een amorfe, neutrale algemene waarheid, waarin steeds minder mensen zich herkennen.

Onder dit automatisme woekert het virus van de ontevredenheid. Daartegen bestaat in mijn overtuiging slechts één remedie:

respect en aandacht, ook voor het onbeduidende, ook voor dat wat ons niet bevalt. Dat vraagt om herstel van een pluriforme samenleving met meer respect voor het ideaal, minder pragmatisme, meer tolerantie, meer aandacht ook voor de kleine, ogenschijnlijk onbeduidende verhalen.

Een schitterende slangenkuil is mijn persoonlijke verhaal. Het is een schets van de tijdgeest. Van wat me daarin verbaast, ontroert. En ook van wat me boos maakt en wat ik ermee deed. Het is tevens een kijkje achter de schermen.

HET ONGELUK

Flashback

Het geheugen is een raar ding. Zo weet ik niet of de beelden van het vreselijke busongeluk die nog steeds in mijn hoofd staan gegrift, daar staan omdat ik ze werkelijk heb gezien. Ze kunnen ook afkomstig zijn van een foto. Misschien heb ik ze zelf bedacht, in een droom, en zijn ze daarna met me meegereisd.

Dat het ongeluk plaatsvond en dat het diepe indruk op me maakte, staat als een paal boven water. Het was – meen ik – 1967, het begin van de avond. Op de plek waar de hoofdweg van mijn dorp Leur uitkomt op de rijksweg, die toen nog uit drie verschillende rijbanen bestond. Eén baan voor verkeer naar Roosendaal, één richting Breda en dan een middenstuk dat voor inhaalmanoeuvres vanuit beide richtingen gebruikt kon worden.

Vooraf die middenbaan maakte van de rijksweg een ware moordenaar. De volle lijnbus moet op weg geweest zijn richting Roosendaal en stopte voor het café op de hoek, waarna de linker achterkant totaal werd verfrommeld door een passerende vrachtwagen. De passagiers die op de achterste stoelen van het voertuig zaten waren ernstig gewond. Er waren doden te betreuren, ik weet niet hoeveel, en ik verbeeld me dat ik ze gezien heb, maar weet het niet meer zeker. Vermoedelijk ben ik gaan kijken omdat ik als zeventienjarige jongen al werkzaam was voor de regio-